

MARTIN ŠRAJER / 10. 7. 2017

Kinoautomat: Člověk a jeho dům

Padesát let od jeho prvního uvedení na Světové výstavě EXPO '67 v Montrealu se v letošním roce mohou diváci opět zúčastnit interaktivního filmově-scénického představení režisérů Radúze Činčery, Jána Roháče a Vladimíra Svitáčka a rozhodnout, jak se bude vyvíjet komediální historka s Miroslavem Horníčkem v hlavní roli.

Na hlavní atrakci kulturní síně československého výstavního pavilonu se vedle Činčery, Roháče (technická stránka věci) a Svitáčka (režie hraného příběhu) v určité fázi příprav podíleli Miloš Forman, Miloš Macourek^[1] a scénograf a architekt Josef Svoboda, který s interakcí promítaného filmu a živého herce dříve experimentoval v Laterně magice.^[2] Mezi dalšími spolupracovníky bychom našli technického specialistu Jaroslava Friče nebo „enfant terrible“ československého filmu, scenáristu Pavla Juráčka. Projekt uvedených tvůrců byl vybrán z návrhů různých kulturních pořadů, jejichž soutěž vyhlásila Kancelář generálního komisaře čs. účasti na EXPO '67 Miroslava Galušky již v létě 1965.

Základ představení tvoří interaktivní film Člověk a jeho dům (název navazuje na motto výstavy, které znělo „Člověk a jeho svět“), jehož děj mohou diváci svým hlasováním v několika klíčových bodech ovlivnit. Miroslav Horníček hraje pana Nováka, nájemníka pražského činžáku, který zachvátil požár. Za jeho pachatele je považován právě Novák, který se toho dne vracel domů poněkud opilý a omylem zazvonil na dveře svých sousedů Svobodových, čímž nechtě spustil řetězec trapně komických událostí, zahrnujících sousedku zahalenou pouze do ručníku, jejího žárlivého manžela nebo neodpojenou žehličku.

Světová premiéra proběhla 29. května 1967 v Montrealu. Kinoautomat zde byl představen ve dvou verzích, jedna byla určena dospělému publiku, druhá dětskému.

Děti si mohly vybírat z nabídky těch nejlepších československých kreslených filmů.^[3]

Nejen hlavní role ve filmu, ale také role konferenciéra, seznamujícího diváky se způsobem hlasování a zpestřujícího čekání na výměnu 35mm filmových kotoučů (celkem jich kvůli různým kombinačním možnostem bylo 78), se ujal Miroslav Horníček. Populární bavič byl hendikepovaný svou neznalostí angličtiny. Anglický text se proto musel naučit z paměti s pomocí magnetofonové nahrávky od svého anglického kolegy: „[...] on mne učil výslovnost a pak už nezbývalo než celý čas do zahájení výstavy se učit z paměti – zmechanizovat si ten text tak, aby dokonale fungoval. To už nebyla věc paměti a tedy myšlení – to byl opravdu strojový proces.“^[4] Za Horníčka vzhledem k množství představení občas alternovala slovenská televizní moderátorka Zuzana Neubauerová.

V několika bodech obratu došlo během projekce k zastavení filmu a diváci dostali možnost rozhodnout stisknutím jednoho ze dvou tlačítek na pultíku zabudovaném v sedačce (jedno bylo červené, druhé zelené), jak se postava zachová v následujícím momentě. Následovala ta z akcí, která dostala více hlasů (o jejich sečtení se staral elektronický počítač).

Pozitivní zmínka o projektu kombinujícím exhibiční praxi z počátků kinematografie (kdy byli komentátoři děje poměrně běžným jevem) s moderní technologií se objevila například v anglickém časopise *Sight & Sound*, kde byla také citována slova Radúze Činčery, označujícího Kinoautomat za „sociologickou a psychologickou studii skupinového chování.“^[5] Americký kritik Bosley Crowther označil Kinoautomat v *The New York Times* za jednu ze tří hlavních atrakcí výstavy.^[6]

O tom, jak se Kinoautomat zasloužil o rekordní návštěvnost československého pavilonu (podle odhadu Miroslava Galušky bylo diváků mezi osmi až devíti miliony)^[7] a proč byl zahraničními kritiky označován za vrchol výstavy, se mohli českoslovenští diváci přesvědčit roku 1968 v pražském kině Světozor, které kvůli němu prošlo nákladnou rekonstrukcí.

Foto: Státní fond kinematografie

S uvedením v Československu se nicméně nepočítalo od začátku. Nejistá byla ve skutečnosti budoucnost Kinoautomatu jako takového. O projekt, jehož hodnota se pohybovala okolo půl milionu dolarů, sice projevil zájem mnoho zahraničních společností, ale uzavřený obchod přinesl kvůli byrokratickým zmatkům a nedořešeným autorským právům zejména mnoho starostí a odklad československé premiéry.^[8]

Situaci bezprostředně po výstavě shrnul Činčera takto: „Když má něco u nás úspěch, následuje bezradnost. Místo, aby se rychle vyrazilo dopředu... konkrétně v tomto případě už v polovině Expa bylo jasné, že obchodní atraktivnost Kinoautomatu pro budoucnost je obrovská, a nikdo s tím nedokázal nic udělat.“^[9] Teprve měsíc po výstavě se začal rýsovat projekt přenosného zařízení, které by bylo možné nainstalovat v libovolném kině.

Na počátku sedmdesátých let bylo další uvádění interaktivní situační komedie z blíže nespécifikovaných „ideových důvodů“ zakázáno. Podobného konceptu nicméně v roce 1984 využili tvůrci třináctidílného televizního seriálu *Rozpaky kuchaře Svatopluka*, jenž dal konkrétní podobu úvaze Miroslava Horníčka, který mluvil o televizním Kinoautomatu již v roce 1967.^[10] Hlasování v případě televizní komedie z prostředí hotelové kuchyně probíhalo rozsvěcením a zhasínáním světel v domácnostech.

V únoru 2006 byl Kinoautomat představen v londýnském National Film Theatre. Kromě toho jej v uplynulých letech mohli zažít diváci ve Švýcarsku, USA, Belgii, Itálii nebo Švédsku. Z filmových diváků ve filmové uživatele se tuzemští návštěvníci kin mohli

znovu proměnit v květnu 2007, kdy se unikátní program, dodnes zmiňovaný ve většině textů o interaktivním filmu, vrátil do Světozoru. Opět se tak stalo v roce 2017, u příležitosti 50. výročí bruselského uvedení.

Kinoautomat: Člověk a jeho dům. Československo 1967, režie: Ján

Roháč, Radúz Činčera, Vladimír Svitáček, scénář: Radúz Činčera, Miroslav Horníček, Pavel Juráček, Ján Roháč, Vladimír Svitáček, kamera: Jaromír Šofr, hudba: Evžen Illín, hrají: Miroslav Horníček (Petr Novák), Libuše Švormová (Marta), Josef Somr (Pavel Svoboda), Karla Chadimová (Eva), Miroslav Macháček (štábní kapitán), Leopolda Dostalová (sousedka Zemková), Jan Libíček (vrátný), Jan Vostrčil (strýc Jan) a další.

Poznámky:

[1] -pb-, Československý Kinoautomat do Montrealu. *Kino* 1966, r. 21, č. 19 (22. 9.), s. 6.

[2] Společně s Alfrédem Radokem se podílel na filmově-divadelním představení „Laterna magika“ pro Světovou výstavu EXPO '58 v Bruselu. Také další Radokovi spolupracovníci svá jména později spojí s Kinoautomatem – Vladimír Svitáček, Ján Roháč, Miloš Forman.

[3] Šebestík, Jiří, Montrealský Kinoautomat tentokrát pro děti. *Kino* 1967, r. 22, č. 9 (4. 5.), s. 16.

[4] Horníček, Miroslav, Tréma je věčná. *Scéna* 1986, r. 11, č. 21 (27. 10.), s. 9.

[5] Day, Barry, Beyond the Frame. *Sight and Sound* vol 37, Spring 1968, s. 82.

[6] Crowther, Bosley, Expo 67 And The Exploding Syntax of Cinema. *New York Times* 1967, August 20, s. 1.

[7] Hochman, Jiří, Největší počet hvězdiček československé expozici. Náš zpravodaj s generálním komisařem čs. pavilónu na Expo 67. *Rudé právo* 1967, r. 47, č. 208, s. 10.

[8] Podrobněji k vyjednávání se zahraničními podnikateli: Činčera, Radúz, Patálie s Kinoautomatem. *Filmové a televizní noviny* 1969, r. 3, č. 17 (17. 9.), s. 3

[9] -sb-, Pro úspěch odloženo. *Filmové a televizní noviny* 1967, r. 1, č. 13 (8. 12.), s. 3.

[10] Tamtéž.